

Pedagogiken, lärarutbildningen och skolutvecklingen

KARL-GEORG AHLSTRÖM

Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier
Uppsala universitet

Min omedelbara reaktion på första versionen av Jan Sjunnessons kritiska inlägg »Arbetardöttrar, post-progressivism och den förvirrande lärarutbildningen» var att det inte borde publiceras och kommenteras. Det tedde sig alltför snabbt hoprört och osakligt. Då de många borttappade orden (i de flesta fall nu på plats efter det att redaktören gripit in) och slarviga formuleringarna tydde på att han inte gett sig tid till att ens läsa igenom texten, kunde man ju misstänka att han inte heller kontrollerat om han gjort rättvisa åt den litteratur han refererat till. Intrycket av osaklighet som jag fick betingades dels av att han ofta uttalade sig generellt om skola och lärarutbildning med ledning av vad han iakttagit i en eller ett par skolor och institutioner, dels av att han i åtskilliga fall slog fast hur saker och ting förhåller sig utan att (försöka) ge belägg för detta. Vid närmare eftertanke kom jag emellertid fram till att artikeln borde tryckas och bemötas. Detta av två skäl:

För det första innehåller den en hel del åsikter som ofta påträffas i de stora dagstidningarnas ledarspalter och debattsidor (t ex om flum, oreda och våld i skolan, kravlös lärarutbildning och tandlös pedagogisk forskning) och som forskare i pedagogik sällan eller aldrig har kommenterat där¹. Några professorer, som jag talat med om orsakerna till denna, deras »tystnad i offentligheten» (Fritzell 2011), har hävdade att de stora drakarnas redaktörer konsekvent vägrar att publicera artiklar som forskare i pedagogik har skrivit; sannolikt för att dessa ger uttryck för uppfattningar som redaktionsledningarna inte delar. Om detta är fallet², ger ju Sjunnessons artikel dem tillfälle att här svara med att återge relevanta delar av de (förment) refuserade artiklarna och därigenom eventuellt sätta igång en inomvetenskaplig debatt. För det är väl inte otänkbart att forskare har olika uppfattningar i samma fråga? Intern kritik i skriftlig och offentlig form är sällsynt inom pedagogiken (se t ex Rosengren & Öhngren 1997, Ahlström 1998, Wallin 1998, Fritzell 2011), men det skulle den må bra av, tror jag. Flera forskare som fått tjuvnyp eller rundpallar av Sjunnesson har ju dessutom anledning att ge honom svar på tal.

För det andra har Sjunnesson i sin tjänst som lärarutbildare haft möjlighet att delge många blivande lärare vad han anser om svensk skola, lärarutbildning och pedagogisk forskning och kan även i fortsättningen göra det. Därför anser jag att i varje fall lärarutbildare bör reagera (skriftligt) på artikeln, antingen de delar hans uppfattningar om tidigare såväl som nuvarande förhållanden eller anser att de är villfarelser och att lärarstuderande inte bör matas med sådana. De förslag till förändring av lärarutbildningen som Sjunnesson ger i slutet av artikeln finns det också anledning för inte minst lärarutbildare att ställa sig bakom eller ta avstånd från och använda som utgångspunkter för en debatt. Jag ska själv bidra med ett par kommentarer som förhoppningsvis kan ge impulser till en fortsatt diskussion.

Den inledande redogörelsen för rekryteringen av lärarstuderande i dagens Sverige är intressant, men har väckt en del undringar hos mig. En sådan som jag skulle vilja få svar på, låt vara att den kan te sig irrelevant med tanke på Sjunnessons budskap, är varför de aktuella undersökningarna publicerats i en dansk och inte en svensk tidskrift. Ingår de i en komparativ studie eller finns det andra skäl till att en svensk läsekrets inte fått ta del av dem?³ Vare sig syftet med studierna varit att jämföra med förhållandena i andra länder eller ej undrar jag varför Nordiska rådets kartläggning av lärarutbildningsprogrammen i Norden (Tema Nord 2009:520) inte nämnts i sammanhanget. Bland annat visar denna att antalet ansökningar till lärarutbildning på senare år minskat kraftigt i samtliga nordiska länder utom Finland, och att det överallt råder brist på lärare inom många ämnesområden. Då de sökandes meriter inte analyserats, framgår det inte hur dessa har förändrats med tiden, men ju färre som söker till en utbildning, desto större chans att bli antagna har givetvis sökande med svaga meriter.

Betingelserna för att rekrytera lärarstuderande i Danmark, Norge och på Island liknar alltså dem i vårt land, men då programmen i dessa länder till form och innehåll är mycket olika varandra (vilket rapporten också visar), är den sviktande rekryteringen troligtvis en följd av främst andra faktorer än sådana som rör utbildningens organisation. Förhållandet att skillnaderna i fråga om utbildning och status mellan olika kategorier av lärare minskat i Sverige under de senaste decennierna (s 286), och att det på 1990-talet skett »progressivt inriktade didaktiska och avreglerande reformer» (s 291) kan därför knappast ha verkat så hämmande på rekryteringen som Sjunnesson gärna vill tro – och skuldbelägga socialdemokratin för. I förhoppning om att andra kan bidra med information som vilar på säkrare grund om orsakerna till de aktuella förändringarna lämnar jag det temat för att istället ägna några ord åt Sjunnessons beskrivning av lärarstuderandena.

Han tycker synd om alla lärarstuderande som inte haft lyckan att växa upp i lärar-, tjänstemanna- eller akademikerhem och (därför) inte har nämnvärt mycket kulturellt kapital med sig i bagaget. Denna grupp med svaga studiemeriter har kraftigt ökat i storlek på det senaste decenniet, det betvivlar jag inte, och sägs ha betydande svårigheter i utbildningen. Exempelvis blev »lärarutbildningens smörgåsbord av individuella val ... oöverskådligt för dessa studenter», säger Sjunnesson (s 285 f), men detta påstående fick mig att mindre undra över studenternas ofullkomligheter, som det väl var meningen

att man skulle göra, än över sättet att sköta studievägledningen vid Lärarhögskolan i Stockholm, där undersökningen gjordes, och vidare om det var lika illa ställt vid andra högskolor! Jag frågar mig också om de övriga anpassningsproblem som gruppen sade ha är lika svåra vid andra utbildningsorter, vilket Sjunnessons generaliserande beskrivning antyder att de är. Mina tvivel spås på av sådana utsagor om stockholmsstudenternas tillkortakommanden och brister som att de »inte har tillgodogjort sig elementär läsning och skrivning» (s 290), men jag hoppas att dessa bara är överdrifter som lätt kan inträffa, när man som Sjunnesson är starkt engagerad i en sak.

Sjunnesson har skrivit artikeln av medkänsla för dem som har det svårt i utbildningen; det vill jag gärna tro. Jag utgår från att han vill förändra dess form och innehåll som han anser inte lämpar sig för dem. Men hans »tyckasynd-om»-resonemang kan också uppfattas som präglade av en nedlåtande hållning från en som haft lyckan att få den rätta sortens skolutbildning gentemot »olycksbarnen» som inte fått det. Jag har svårt att helt frigöra mig från intrycket att han anser att dessa helst inte borde ägna sig åt läraryrket. De har inte bara svårigheter att klara utbildningens krav, utan »mest bekymmersamt är ... att de viktiga första åren i förskola och vid skolstart blir allt sämre tillgodosedda med lärare som i grunden inte har lärar- och/eller studietraditioner» (s 284). Frågan är om en lärare med den i Sjunnessons ögon beklagliga bakgrunden är en olycka för skolväsendet eller ej.

Låga skolbetyg behöver inte vara en följd av intellektuella brister, det vet alla, och betyder inte heller nödvändigtvis frånvaro av intressen för intellektuell verksamhet. Kanske är det viktigare att lärare är klipska, påhittiga och allmänorienterade än att de flitigt läst sina läxor, snällt rättat in sig i ledet och gjort som de blivit tillsagda att göra, när de gick i skolan. Kanske är det inte alls så olyckligt för skolväsendet, som Sjunnesson verkar tro, att färre lärarstuderande nu än förr varit skolljus och att lärarbarn tenderar att välja andra yrken än föräldrarna gjort. Jag tror att vi gör bäst i att inse vår ovisshet om var de potentiellt goda lärarna står att finna. Så vitt jag vet ger forskningen om lärarkompetens inga besked om detta, däremot att kompetensen att undervisa ökar, om man ser till att den pedagogiska utbildningen blir längre än vad den nu är (Gustafsson & Myrberg 2002), så vidareutbildning är kanske en åtgärd som regeringen hellre borde satsa på än att införa urval bland de redan fåtaliga sökandena.⁴

Även om Sjunnessons föreställningar om den pedagogiska forskningens praktiska betydelse, hans historik över skolväsendet under efterkrigstiden, hans resonemang om progressivismen samt uppfattningar om lärarutbildningens texter och tänkande om skolan har väckt en hel del undringar hos mig, är det bättre att andra, som i sitt dagliga arbete ofta har anledning att begripa sådana frågor, kommenterar dem. Jag hoppas att några gör det!

Noter

1. För tjugo år sedan och dessförinnan innehöll våra största dagstidningar ofta artiklar av pedagogikforskare. Sedan dess har professurerna i ämnet (jämte dess »avknoppningar» i allmän didaktik, enskilda skolämnens didaktik, pedagogiskt arbete, etc) mer än femfaldigats och högskolans s k tredje uppgift, att sprida rön från

- forskningen till allmänheten, framhävt starkare än någonsin förr. Forskare som analyserar den pedagogiska praktikens olika framträdelseformer i samhället borde, kan man tycka, ha mer välgrundade uppfattningar i skolfrågor än några andra, politiker såväl som vetenskapare i andra discipliner och faktiskt även skolans eget folk, och känna sig uppfordrade att delta i det offentliga samtalet om utbildning. Men ändå förekommer de idag ytterst sällan, om ens alls, i debatten som förs om skolan i dagspressen, och inte heller träffar man på några andra bidrag av dem där. Varför?
2. Det ter sig otroligt att dagspressens redaktörer överlag skulle hysa sådan aversion gentemot flertalet skolforskares idéer att de vägrar att ge utrymme åt dem. De brukar ju acceptera artiklar i de mest skiftande ämnen, även när artiklarna torgför åsikter i strid med tidningarnas egna ståndpunkter, så varför avvika från denna kutym när etablerade pedagogikforskare skrivit artiklarna? Jag antar därför att forskarna huvudsakligen självmant avstår från att delta i pressdebatten om skolan.
 3. Rimligtvis kan forskarna som skrivit de aktuella artiklarna klargöra detta bättre än Sjunnesson och samtidigt korrigera och komplettera hans redogörelse, om detta skulle behövas.
 4. Påbyggnadsutbildning ingår i Sjunnessons reformförslag, men såväl dess organisation som dess innehåll ifrågasätter jag.

Litteratur

- Ahlström, K-G. 1998: Svensk pedagogik i internationell belysning. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 3(1), 23–53.
- Fritzell, C. 2011: Pedagogikämnets kris. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 16(3), 215–231.
- Gustafsson, J-E. & Myrberg, E. 2002: *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat*. Stockholm: Liber.
- Rosengren, K-E. & Öhngren, B. (red) 1997: *An evaluation of Swedish research in education*. Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.
- Tema Nord 2009:520. *Comparative study of Nordic teacher-training programmes*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Wallin, E. 1998; Om pedagogikens identitet som vetenskaplig disciplin. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 3(3), 216–222.

Tidskriften *Pedagogisk Forskning i Sverige* - forum för pedagogisk debatt? Redaktionell kommentar

BIÖRN HASSELGREN

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik

Den 15 april landade Jan Sjunnessons debattinlägg »Arbetardöttrar, post-progressivism och den förvirrande lärarutbildningen» i redaktionens e-postlåda. Det är inte så ofta där landar några debattinlägg, varför jag naturligtvis glad i hågen började ta del av hans synpunkter beträffande svensk lärarutbildning. Vid en hastig genomläsning och efter konsultation av två pedagogikforskare, varav den ene mycket erfaren och med fokus på just lärarutbildning, beslöt jag mig för att ta in Sjunnessons artikel som just »debattartikel». Beträffande denna typ av material har ansvarige redaktören att själv ta ställning utan att konsultera sakkunniga. Visserligen hade texten sina brister men med en redaktionell insats skulle det nog i samarbete med författaren gå att få ordning på den.

Frågan var dock om artikeln var tillräckligt intressant som sådan och om den verkligen skulle väcka debatt. Tidigare erfarenheter talade inte därför, även om många av Sjunnessons formuleringar är provocerande och personligt riktade. På den klara och väl genomarbetade debattartikeln »Pedagogikens kris» av Christer Fritzell i förra numret av *Pedagogisk Forskning i Sverige* (3/2011), vilken tar upp ett antal centrala frågeställningar pedagogiken som vetenskaplig disciplin just nu ställs inför, har inte någon forskande kollega eller annan reagerat, varken skriftligt eller muntligt. Till saken hör att ett av skälen till varför tidskriften *Pedagogisk Forskning i Sverige* startades var bland annat att »[i] den skall en debatt om och i ämnet kunna föras» (ur upprop till landets pedagogikprofessorer daterat 1995-01-18).

VÄDJAN OM KOMMENTARER

För att undvika denna tystnad sändes manuskriptet till Sjunnessons artikel till fyra tunga företrädare för pedagogisk forskning med uttalat intresse för lärarutbildning (samtliga professorer); och vilket blev svaret? Jo, samtliga fyra avböjde, kanske inte helt överraskande, att medverka. Pedagogikforskare är ju inte kända för att vara öppenhjärtiga i media. Till saken hör, när det gäller svaren och även frågan, att kommunikationen ofta är personlig mellan redaktören och de fyra tillfrågade, vilket präglat framför allt två av svaren, men där innebörden är mer eller mindre identisk:

Fråga: Hej N! Fick bifogad artikel härom dan o tänker ta in den i nästa nummer av PedFo. Har du lust att kommentera i samma nummer så brinner(?) det. Frågar också N 1, N 2 och N 3. Ja, vad säger du?

Professor 1: [För att undgå missförstånd så är Sjunnessons artikel en debattdito.] och då gäller inga kvalitetskrav över huvud taget ..? Det är ju så oerhört slarvigt skrivet och totalt hållningslöst

Professor 2: Den typen av förvrängd »världsbild» är omöjlig att bemöta eller kommentera.

Professor 3: Nu har jag läst och nej, jag kan inte tänka mig att skriva en kommentar. I och för sig är det roligt att någon ger sig på att försöka skriva en så'n här »helhetsartikel» men det är alldeles för slarvigt gjort. Han tar ut svängarna lite för lättvindigt – om jag vore du skulle jag kräva att han arbetade lite mer med den. För övrigt tycker jag att den mer speglar den förvirrade pedagogiken än den förvirrade lärarutbildningen – dvs. pedagogikens kroniska problem med att förstå sig på lärarutbildningen. Vilket förstås inte hindrar att han kan ha en hel del poänger. Men som helhet är den omöjlig att kommentera.

Professor 4: Nej, jag vill inte medverka i att debattera med Sjunnesson i *Pedagogisk Forskning*. Hans debattinlägg är flödig till övermått, saknar inte poänger men är så rörigt att det blir meningslöst att bemöta de påståenden som han gör eftersom han slarvar med att bygga under det han för fram. En enkel sökning visar att han sju gånger för fram den intressanta formuleringen »och så vidare» och vid ett flertal tillfällen gör andfådda uppräknningar som inte leder någon vart. Han sprätter ut påståenden som inte alls förankras eller fördjupas varför det blir synnerligen ointressant att bemöta eller behandla vad han säger. Mycket i texten är oreflekterat (t ex hans konstaterande om att han som biträdande skolledare i Tensta inte ser sig som en del av skolledningen) och lätt att angripa, men hans flöde och konstiga formuleringar gör att texten mer hör hemma som hans privata blogg än som ett inlägg i vår seriösa tidskrift för pedagogisk forskning. Han tar ju inte upp och behandlar pedagogisk forskning och debatterar denna och hans text är fylld av felaktigheter som det blir tröttsamt att mala sig igenom (Barnuppropet som han åberopar tog inte slut 2006 som han skriver, det fördes fram 2009 och tonade bort först ett år efteråt för att bara nämna en liten detalj).

LITEN TILLBAKABLICK

I egenskap av redaktör för tidskriften *Pedagogisk Forskning i Sverige* samt för att försöka väcka frågan om orsaker till bristen på bidrag från forskare till den pedagogiska debatten, även i andra medier, tecknas nedan något summariskt den något dystra bilden av pedagogikdebatten som den kommit till uttryck i tidskriften. I de 16 första årgångarna av *Pedagogisk Forskning i Sverige* publicerades 57 debattartiklar av varierande längd. Dessa har kanske aningen lätt-

sinnigt, på basis av antalet sidor, här klassificeras som *artiklar*, *inlägg* och *kommentarer*. Med *artikel* avses här bidrag om 16–28 sidor och där upplägget är den »regelrätta» artikelns. *Inlägget* präglas av det direkt debatterande tilltalet och *kommentaren* av genmålet eller påpekandets. På basis av den här kategoriseringen kan innehållet i tidskriftens första 16 årgångar ses 7 debattartiklar, 31 debattinlägg samt 19 kommentarer.

Vad har hänt över åren beträffande antalet debattinlägg? Dessa har över de 16 årgångarna varierat mellan tre och sex per årgång förutom årgångarna fyra till och med sju, där inläggen varit färre och där årgång sex helt saknar inlägg.

I vilken utsträckning har då universitet och högskolor deltagit i diskussionerna? Av Tabell 1 nedan framgår att högskolorna med undantag av Högskolan Dalarna, inte bidragit alls (1 inlägg). När det gäller universiteten

Tabell 1. Universitet och högskolors bidrag till tidskriftens debatt i antal artiklar och sidor

<i>Universitet/högskola</i>	<i>Antal artiklar</i>	<i>Antal sidor</i>
Dalarna	1	6,5
Göteborg	11	67,5
Jönköping	2,5	27,0
Karlstad	1	17,5
Linköping	3	29,5
Linné	3	31,5
Lund	1	7,5
Mälardalen	0,5	3,5
Stockholm	9	60,0
Umeå	2,5	20,0
Uppsala	12,5	111,5
Örebro	8	39,0
<i>Summa</i>	55	421,0

är där samtliga representerade med undantag av Luleå tekniska universitet och Mittuniversitetet. Uppsala, Göteborg och Stockholm är de universitet som deltagit överlägset flitigast i debatten. Stockholm är dock en smula speciellt eftersom där finns, eller snarare fanns, två från varandra skilda akademiska hemvist, universitetet och lärarhögskolan. Även pedagogiska institutionen i Göteborg har fått »hjälp» med siffrorna, i det här fallet från Socio-

logiska institutionen (två bidrag), tidigare Institutionen för kvinnovetenskap (ett bidrag) samt från Institutionen för statskunskap (ett bidrag). I övrigt är det ytterligare två »institutioner» som medverkat: Tema barn (två bidrag) samt Sociologiska institutionen i Lund där pedagogik numera ingår som »ämne» liksom när den aktuella artikeln publicerades.

Går man så vidare i analysen framträder två namn som de som bidragit överlägset mest; Tomas Englund som ensam författare 7 ggr (37,5 sidor) och Erik Wallin som ensamförfattare 4 ggr och medförfattare 1 gång (48,5 sidor¹). Ytterligare tre namn kan i det här sammanhanget nämnas: Christer Fritzell som bidragit med två debattinlägg om sammanlagt 22 sidor, liksom Klas Roth med 20 sidor. Nämnas här kan också Clas Nilholm som är medförfattare till fyra artiklar om sammanlagt 34 sidor. Tillsammans svarar dessa fem forskare för närmare 40 procent av innehållet på debattsidorna.

STILLA UNDRAN

Kan man så fråga sig om den pedagogiska debatten i tidskriften *Pedagogisk Forskning i Sverige* är av intresse för någon förutom för författarna. Något intensivare tankeutbyte kan inte sägas ha ägt rum mellan forskare och andra pedagogikintresserade i de 16 årgångarna. I ljuset av Rodney Åsbergs artikel »Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen. Det kvalitativa-kvantitativa argumentets missvisande retorik» i nr 4/2002 kan man dock se att under det antal år statistiken beträffande Åsbergs artikel fanns tillgänglig på tidskriftens hemsida hämtades artikeln cirka 500 gånger per månad, dvs 6.000 ggr om året. Gissningsvis har dessa hämtningar skett i samband med undervisning kring forskningsmetoder och på så sätt ändå tjänat som underlag för diskussioner. Detsamma kan tänkas vara aktuellt även för andra debattinlägg om än inte i samma dramatiska utsträckning. Tyvärr släcktes den aktuella hemsidan ned i samand med omorganisationen av Institutionen för pedagogik och didaktik i Göteborg, tidskriftens hemvist, varför det inte längre är möjligt att följa vad som händer, då tidskriftens gamla nummer för närvarande finns tillgängliga på ett »web-hotell».

NOT

5. Som medförfattare är en sida = 0,5